

AVRASYACILIK NEYİN ALTERNATİFİ? DUGİN'İN RUS JEOPOLİTİĞİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ

Güneş Ayas

Milli Mücadele sonrasında kurulan Yeni Türkiye esasen iki temel görüşe dayanıyordu: İmparatorluk mirasından vazgeçerek dünya görüşünü ulus devletle sınırlamak ve bu temelde Batıyla barışarak kendi sınırları içinde iddiasız ama tam bağımsız bir devleti yaşatmak. Laik ve modernleştirici reformlara girişilmesinin, Pan-İslamizm ve Pan-Türkizm gibi Osmanlı dünya siyasetinin son dönemde başvurduğu dış politika araçlarından vazgeçilmesinin, Anadolu'yla sınırlı bir Türkçülük anlayışının ve Anadolu merkezli tarih tezlerinin benimsenmesinin altında esasen bu siyasal tercih yatıyordu.

Bu tercih sayesinde Türkiye Milli Mücadele sonrasında görece bir barış ortamı yakalayarak kalkınma hedeflerine yönelme ve son birkaç yüzyılın yoğun savaşlarında yıpranmış toplumsal ve ekonomik yapısını toparlama fırsatı buldu. Ancak belli ki bu, Batının her iki kanadıyla (kapitalist Batı ve Sovyetler Birliği) varılan bir anlaşmanın ürünüydü. Türkiye'nin cumhuriyetin ilk yıllarında, aynı anda hem kapitalist Batıyla hem de Sovyetler Birliği'yle barış içinde olmasının ardında, gerçekte bir bakıma Sovyetler Birliği ile kapitalist Batı arasındaki anlaşmanın yattığını söylemek çok da yanlış olmaz. Nitekim 1921 yılında Sovyetler Birliği'yle İngiltere arasında imzalanan ticaret antlaşmasının en önemli maddelerinden birinde Sovyetler Birliği, İngiltere'yle ticarete başlama karşılığında Asya'da İngiliz karşıtı anti-emperyalist hareketleri desteklemeyeceğine söz veriyordu. Sovyetler Birliği'ne karşı ekonomik ablukada İngiltere'nin açtığı bu gedik, Hindistan yolunda İngiltere'yi tehdit etmeme konusunda verilen güvencenin ürünüydü. Aynı dönemde Mustafa Kemal de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Pan-Turanizmi ve Pan-İslamizmi açıkça reddetmiş ve kendisini İttihatçıların emperyal ve "anti-emperyalist" politikasından net bir şekilde ayırmıştı. Yine bu doğrultuda Sovyetler Birliği'nde Galiyev ve arkadaşlarının isimleriyle anılan ve çok geniş bir coğrafyada Türk-Müslüman halkları Batıya karşı birleştirmeyi amaçlayan Müslüman komünistler ve Tür-

kiye’de onların muadili olan Mustafa Suphi ve arkadaşları tasfiye edildi. Orta Asya’da emperyal siyaseti sürdüren İttihatçı kadrolarla bu kadroların Türkiye’deki uzantılarının tasfiye edilmesi de aşağı yukarı aynı dönemde gerçekleşti. Anadolu’da Kemalist hareketin kontrolü kesin olarak ele geçirmesi, Batılı güçlerin Kemalist hareketle anlaşmaya sıcak bakmaya başlaması ve Sovyetler Birliği’nde iç savaşın sona ererek uzun bir istikrar döneminin başlaması da hep bu olaylar zinciriyle bağlantılı gelişmelerdi.

Yeni Türkiye’nin uluslararası alanda en önemli rollerinden biri Sovyetler Birliği ile Ortadoğu arasındaki bağlantıyı kesmek olacaktı. Ancak bunun bedeli Orta Asya Türklüğü ile Anadolu Türklüğü arasındaki bağlantının kesilmesi oldu. Türkiye’ye verilen rol, Sovyetler Birliği ile Batı arasında varılan anlaşma sonucunda, Doğu ile ilişkilerin denetiminin iki ayrı koldan yürütüldüğü yeni dünya sisteminde bir tampon devlet olmaktı. Bunun gereği dünya siyasetinden vazgeçmek ve kendi içine kapanmaktı.

Bu doğrultuda Türkiye Osmanlı geçmişiyle bağını kesin olarak kopardı, Ortadoğu ve Orta Asya’da emperyal siyasetin bütün izlerini temizledi ve bu tür girişimleri akla getirebilecek en küçük bir adımdan, hatta imadan bile kaçındı. Altı yüzyıllık Osmanlı mirası sanki hiç yaşanmamış gibi davranıldı. Cumhuriyetin bu taviz karşılığında Batıdan tek istediği, Türkiye sınırları içinde rahat bırakılmaktı.

Ne var ki Sovyetler Birliği’nin yıkılması bütün taraflar açısından bu tabloyu tamamen değiştirdi. ABD önderliğindeki kapitalist Batı, seksenli yılların sonuna doğru Doğu ile ilişkilerin ve dolayısıyla da Batı dünya egemenliğinin iki koldan yürütülmesini artık gereksiz görmeye başlamıştı. Sovyetlerin Afganistan kanalıyla geleneksel Hindistan yolunun denetimini kendi başına ele geçirme girişiminin başarısız olması ve Sovyetler Birliği’nin dağılması üzerine ABD merkezli bir yeni dünya düzeninin yolu açıldı. Yüzyıl başındaki jeopolitik teorilerinin yeniden gündeme gelmesi ve dünya ilişkilerinin Avrasya’da düğümlendiğinin ileri sürülmesi ve bu doğrultuda ABD’nin Kara ve Deniz egemenlik stratejilerini birleştirmesi Rusya’nın eski rolünün artık sona erdiği anlamına geliyordu.

Bu durum Rus entelektüelleri arasında bir tepkiye yol açarak onları emperyal geçmişin yeniden diriltilmesinin yollarını aramaya iterken, bir tampon devlet olarak işlevi ortadan kalkan, hatta Lozan’da kazanılan barışın simgelediği zimni anlaşmayı bozan Batı tarafından tehdit edilmeye başlayan Türkiye’nin yeni dış politika arayışlarına yönelmesine yol açtı. Batı tarafından rahat bırakılması karşılığında emperyal siyasetten, kısacası Osmanlı geçmişinden ve tarihsel bağlarından vazgeçen Türkiye, antlaşma bozulunca eski seçenekleri yeniden değerlendirmeye başladı. Böylece eski Sovyet toprakları bir anda hem Batının hem burada yaşayan yerli Türk-Müslüman halkların, hem Türkiye’nin,

hem de Rusya'nın nüfuz mücadelesi alanı haline geldi. Brzezinski aracılığıyla Avrasya merkezli jeopolitiğin Amerika'da yeniden gündeme gelmesine, yüzyılın başında Rus devriminden kaçan aydınlar arasında gelişen klasik Avrasyacılığın Rusya'da Yeni Avrasyacılık adıyla yeniden dirilmesine ve Türkiye'nin kendi "Avrasyacıları" aracılığıyla tartışmaya katılmasına yol açan gelişmeler bu tarihsel olayların bir sonucu olarak görmek mümkündür.

Avrasyacılığın 1990'larda niçin yeniden dirildiğini anlamak için on dokuzuncu yüzyılın sonunda başlayan jeopolitik tartışmalara kısaca değinmek yerinde olacaktır. Her şeyden önce bizim açımızdan meselenin en önemli yanı on dokuzuncu yüzyıl sonunda ortaya atılan jeopolitik görüşlerde Anadolu'ya önemli bir yer verilmemiş olmasıdır. Bu dönemde Osmanlı'nın dışlandığı bir dünya egemenliği stratejisi gündeme geldiği için Orta Asya Türklerinin ve Rusların merkezinde yer aldığı Avrasya bölgesi ile Arap-İslam coğrafyası ön plana çıkmıştır. Yeni jeopolitik görüşlerde esas çekişme okyanuslara ve açık denizlere dayanan İngiliz dünya egemenliği stratejisi ile geleneksel yolları yeniden gündeme getirmeye çalışan Kıta Avrupası güçleri arasındadır. (Eğribel 2006a: 216)

Kendinden sonraki jeopolitik teorisyenlerine temel kavramlarını hediye eden Mackinder'in terminolojisinde Asya, Avrupa ve Afrika'dan oluşan Eski Dünya tek bir kara kütleli teşkil etmekte ve Dünya Adası ismini almaktadır. Dünya Adası'nı çevreleyen okyanusun iki kıyısında küçük adalar (İngiltere ve Japonya) ve deniz aşırı büyük kıtasal adalar (Amerika ile Avustralya) vardır. Bu modelde Karayı temsil eden Kıta Avrupası ile okyanusları temsil eden Anglo-sakson dünya birbirine karşıt olarak konumlandırılmıştır. Dünya Adası'nın merkezindeki bölgeye Heartland (kalpgah) denilmektedir. Heartland, esasen Rusların ve Orta Asya Türklerinin yaşadığı Avrasya'dır. Bu teoriye göre Heartland'ı ele geçiren dünya adasına, dünya adasını ele geçiren dünyaya egemen olur. (Eğribel 2006a: 217)

Bu Kara-Deniz düalizmi çerçevesinde, daha sonra, somut politik alanda, kara güçleri olarak Avrasya'yı temsil eden Rus-Alman ittifakıyla deniz güçlerini temsil eden Britanya ve Amerika birbiriyle çatışma halinde iki cephe olarak düşünölmüştür. Nitekim Nazi döneminde Haushofer Anglo-Amerikan düşmana karşı Rus-Alman-Japon işbirliğini bu temel jeopolitik kavramlar çerçevesinde "eksenel heartland" olarak tanımlamıştır. (İsmayilov 2011: 228)

Biraz sonra Yeni Avrasyacılığın bu jeopolitik teorileri "Rus Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi" temelinde nasıl yeniden yorumladığını göreceğiz. Ama buna geçmeden önce Heartland'ın tam ortasında yer alan Rus coğrafyasının monoblok olmadığını, aksine çok geniş bir Türk-Müslüman nüfusla meskûn olduğunu hatırlamamız gerekir. Klasik Avrasyacılığın doğuşuna yol açan problem de budur. Klasik Avrasyacılar Rusya = Avrasya eşitliğini sağlamak için Rus kültürünün oluşumunda Slav ve Turan unsurlarının kaynaşması görüşünü ile-

ri sürerler. Avrasya'nın tarihsel sembollerinden biri olarak Cengiz Han'ı öne çıkarırlar. Tatar boyunduruğu döneminin Ruslar için olumlu meyveler verdiğini, hatta Tatar esaretinden kurtulma denilen olayın aslında Rus Çarı'nın Tatar Hanının yerini almasından başka bir şey olmadığını söyleyecek kadar Slavlarla Turan halklarının iç içe geçtiğini savunurlar. Böylelikle Turan ve Slav tarihinin kopmaz bir şekilde iç içe geçmiş olduğunu kanıtlamaya çalışırlar.

İsmayılov'un yerinde bir şekilde ifade ettiği gibi Avrasyacıların temel kaygısı Rus İmparatorluğu'nun etno-mekansal devamlılığını ve coğrafi bütünlüğünü sağlamaktır, ki bu ancak çok kavimli yapının korunmasıyla mümkündür. Avrasyacıların dilinde Slav ve Türk halklarının kaynaşması denilen şey budur (İsmayılov 2011: 71). Türkleri Rus coğrafyasındaki bütün olumsuzlukların kaynağı olarak gören Slavcıların ve Batıcılarının aksine Avrasyacılar olumlu bir Türk portresi çizerler ve Ruslaştırmaya karşı çıkarlar. Bu açıdan da Slavcılar tarafından döneklilikle suçlanmışlardır. Ne var ki Trubestkoy'un bu suçlamaya cevabı klasik Avrasyacılığın gerçekçi tutumuna işaret etmektedir. Trubestkoy'a göre Rusya yerine Avrasya kavramını koymaları kendi tercihleri değil, şartların kaçınılmaz sonucudur. Büyük Rusya'yı diriltmek ancak bu şekilde mümkündür, Rus milliyetçiliği ise kenarların kopmasına yol açarak Rusya'yı küçültmekten başka bir sonuç getirmeyecektir (İsmayılov 2011: 79).

Avrasyacılığın bütün teorik arka planı ve sofistike tarih tezlerine karşın, aslında son derece basit ve bir pratik amaçtan yola çıktığını söyleyebiliriz. Bu çerçevede, Stephen Wiedekehr Avrasyacıların Türklere karşı olumlu tutumunun, bu hareketin Pan-Türkist akımlara karşı bir alternatif olmasından kaynaklandığını söyler. Yirminci yüzyıl başında Rus İmparatorluğu dışında bütün imparatorluklar dağılmıştır. İmparatorluğun dağılmasının önüne geçmenin yolu Pan-Türkizmi engellemektir. Dolayısıyla Stephen Wiedekehr'e göre Avrasyacılık aslında Pan-Türkizmin alternatidir (Wiedekehr 2007, 40). İsmayılov da Avrasyacılığı ortaya çıkaran gelişmeyi Türk milli bilincinin uyanması olarak saptamaktadır. Bu doğrultuda Avrasyacılar "doğru" ve "yanlış" milliyetçilik ayrımı yapmışlar ve Türk milliyetçiliğini kategorik olarak "yanlış milliyetçilik" olarak tanımlamışlardır (İsmayılov 2011: 97) Klasik Avrasyacılığın amacı normalde Rus karşıtı bir içeriğe sahip olan Turan'ı Avrasya kavramı içinde asimile ederek bir tehdit olmaktan çıkarmaktır (Wiedekehr, 56). Bu arada Avrasyacılığın, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra yeniden dirilmesinde, Orta Asya Türkleri arasındaki birleşme ve Rus nüfuz alanından çıkma eğilimi kadar, Türkiye ile Orta Asya Türklüğü arasındaki ilişkilerin yeniden kurulmaya başlamasının da rolü vardır. Bu bakımdan, ne kadar paradoksal olursa olsun, Türkiye'deki Avrasyacıların Türkiye'yi tehdit eden gelişmelere bir cevap olarak sığındıkları Avrasyacı projenin, aslında bir yönüyle Türkiye'nin Orta Asya Türklüğüyle ve eski Osmanlı coğrafyasıyla

tarihsel bağlarını yeniden kurmasını engellemek için yeniden zuhur ettiğini söylemek çok da yanlış olmaz.

Avrasyacıların Türklük vurgusu tamamen arkaik ve tarihseldir. Bugünkü Türklükle bağ ancak tarih üzerinden kurulmaktadır. Avrasyacıların Türkler karşısındaki tutumu bu açıdan, Napolyon ordularıyla birlikte Mısır'a giren bilim adamlarının hali hazırda Müslümanların yaşadığı gerçek Mısır'ın yerine binlerce yıl önceki kadim Mısır'ın hayaletini koymalarına benzer. Napolyon döneminde Müslümanların damgasını vurduğu hali hazırdaki Mısır işgal altındadır, buna karşılık firavunların Mısır'ı el üstünde tutulmakta ve romantize edilmektedir. Tıpkı bunun gibi, Avrasyacılar da Cengiz Han'a ve kadim Turan halklarına övgüler düzmelerine karşın, hali hazırdaki politik bir birim olarak Türklüğü kabul etmezler. Onlara göre "Türk dünyasının evrensel pozitif bir değere sahip olmasının olmazsa olmaz koşulu Rus dünyasıyla bütünleşmesidir." Avrasya ulusları arasında sadece Ruslar emperyal karaktere sahiptir, imparatorluk kurucu olma ayrıcalığı yalnız onlara aittir (İsmayilov 2011: 258) Bu açıdan Avrasyacılar her ne kadar Avrupa'nın teleolojik tarih anlayışını eleştirirler de Rus merkezli bir teleoloji içine düşerler. Çizdikleri tablo uyarınca, tarih boyunca Türklüğe atfettikleri bütün olumlu değerlerin, sanki eninde sonunda Rus İmparatorluğu'nu yaratmaktan başka bir işlevi yokmuş gibidir.

Bununla birlikte Klasik Avrasyacılığın medeniyet merkezli bir görüş olduğunu, ulus-devlet fikrine ve ulusçuluğa, Avrupa merkezçiliğe, ilerlemeciliğe, medeniyetler arasında bir hiyerarşi kurulmasına ve bir medeniyetin diğerleri aleyhine evrenselleştirilmesine karşı çıktığını da belirtmeliyiz. Klasik Avrasyacılığın Batıya karşı son derece eleştirel bir tutum geliştirdiği ve Rus kimliğini Batı dışı, kendine özgü bir gelişim çizgisi temelinde açıkladığı doğrudur. Hatta Avrasyacıların "Rusya dünyanın altıncı kıtasıdır" diyen Çar III. Alexander'ın izinden gittikleri de söylenebilir (Özcan 2006: 204). Aslında bu bir durum saptamasından ziyade geleceğe ilişkin bir proje, bir jeopolitik tercihtir. Nitekim Rus düşüncesinde Doğu-Batı, Asya-Avrupa tartışmalarının aslında Rus ruhuna veya Rus kimliğine değil Rus geleceğine ilişkin olduğunu da akıldan çıkarmamak gerekir (Korkmaz 2006: 57).

Klasik Avrasyacılık yayılcı nitelikteki Yeni Avrasyacılığın aksine bir radikal izolasyonizm anlayışına dayanır. Onun temel meselesi dünya egemenliği değil, Rus İmparatorluğu'nun bekasıdır. Dolayısıyla Sovyetler Birliği'nde "tek ülkede sosyalizm teorisinin" benimsendiği, "dünya devriminden" vazgeçildiği, Turan coğrafyasında ayrılıkçı ve radikal anti-emperyalist eğilimlerin tasfiye edildiği ve dünya görüşünün imparatorluğun bekasının sağlanmasıyla sınırlandırıldığı 1930'larda Avrasyacılığın tedricen yok olmasına şaşmamak gerekir. Zira bu dönemde adeta, devrimden sonra yurtdışına kaçmak zorunda kalan aydınlar arasında doğan Avrasyacı görüşün "sahipleri sürgünde ken-

disi iktidardadır". Felsefi temelleri bakımından Marksizm ile Avrasyacılık birbirine ne kadar zıt olursa olsun, jeopolitik açıdan Avrasyacılığın hedefleri Sovyet ideolojisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Turan kimliğini Rus merkezli bir Avrasya kimliğinde eritme projesi, milli farkların Rus merkezli "evrensel" bir sosyalist ideoloji içinde eritilmesi projesine dönüşmüştür.

1990'larda Sovyetlerin birleştirici ideolojisinin yerine geçmek üzere yeniden dirilen Avrasyacılık ise, klasik versiyonundan bazı farklı özellikler taşımaktadır. Avrasya'nın Rusya'ya eşitlenmesi ve Rus-Avrasya kimliğinin Slav-Türk kaynaşmasına dayandırılması gibi temalar varlığını sürdürmekle birlikte, Türk vurgusu geri plana itilmiş, bunun yerine Almanya'nın merkezinde olduğu Kıta Avrupası ön plana çıkarılmıştır.

Gerek Türkiye'deki etkisi gerekse Rus devletindeki üst düzey konumunu dikkate alarak, bu makalede Yeni Avrasyacılığı diğer temsilcilerinden ziyade Dugin üzerinden değerlendireceğiz. Dugin Klasik Avrasyacılığın tezleriyle, Avrupa'daki faşist eğilimli Yeni Sağ'ı, gelenekçi akımı, Alman merkezli aydınlanma karşıtı "muhafazakâr devrim" okulunu, kara-deniz ayrımına dayalı jeopolitik teorileri, çeşitli mistik eğilimleri ve Aryan ırkçılığını birleştirerek bir yamalı bohça haline getirdiği fikirleriyle adeta çağdaş bir Rus Mesihî'dir. Dugin'in görüşlerinin temelinde kara-deniz, Avrasyacı-Atlantikçi karşıtlıklarına dayanan bir jeopolitik şema yer alır. Buna göre Rusya Avrasya ile özdeşir ve heartland'dır. Onun karşısında ABD ve İngiltere'nin temsil ettiği deniz güçleri, yani Atlantikçilik vardır. Atlantikçilik ve Avrasyacılık sadece coğrafi alanları değil birbirine zıt medeniyetleri temsil eder. Dugin Sombart'ın tüccarlar-kahramanlar ayrımını aynen benimser. Kara ülkeleri (Avrasya) geleneği, otoriter idareyi, kolektivizmi, kahramanlığı temsil eder, deniz ülkeleri (Atlantik) ticareti, korsanlığı, liberalizmi, demokrasiyi, sefahati, plütokراسiyi ve gelenekten kopuşu. Karayla deniz arasındaki çatışma kaçınılmazdır ve tarihin ana eksenidir. Bu yüzden jeopolitik bir kaderdir. Bu kader uyarınca Atlantikçiliğe karşı bütün dünyaya önderlik etme görevi Rusya'ya verilmiştir. Rusya bu görevi Almanya ve Japonya'yla ittifak içinde yürütecektir.

Klasik Avrasyacılığın idolü Cengiz Han'ın yerini Dugin'de Roma İmparatorluğu almıştır. Atlantikçilerle Avrasya arasındaki savaş Roma ile Kartaca arasındaki savaşın devamı olarak gösterilir. Rusya Kartaca'ya karşı bütün dünyaya liderlik edecek olan Üçüncü Roma'dır. Dugin'in Almanya'yla ittifak düşüncesinin geçici bir taktik tercih olmadığı, Üçüncü Roma, Üçüncü Reich ve Üçüncü Enternasyonal arasında gizemli bir birlik görmesinden bellidir (İsmayılov 2011:220). Nitekim Rus mesihçiliği konusunda ilham kaynaklarından biri Üçüncü Reich'i her şeyden önce manevi bir imparatorluk olarak gören Arthur Moeller van Der Brück'tür. (Laurelle 2004: 128) Ayrıca Nazizmle de çok yakın bir ilişkisi vardır. Hitler'i sadece "muhafazakar devrimi" tamamlayamadığı ve

Sovyetler’i işgal ettiği için eleştirir. Nazilerin sol kanadını açıkça savunur. Rusların kadim atalarının “Hiperborea” denilen ve Kuzey Arktik’te saf Ari ırkının yurdu olan bir cennet ülkesinde yaşadığına inanır. (İsmayilov 2011: 221) Ayrıca kendini Ariosofi, yani Aryanların bilgeliğinin bilimi adında yeni bir bilimin kurucusu olarak lanse eder. Ona göre Aryan kanının aktığı her yerde ırksal bir uyanış ve ilk Aryan bilincinin yeniden doğuşu mümkündür. (Laurelle 2004: 131) Üçlü ittifakın Uzakdoğu ayağında Japonya’yı tercih etmesi, teorisinin ne kadar keyfi olduğunu göstermektedir. Zira bir kader olduğunu iddia ettiği jeopolitiğe göre bir ada ülkesi olan Japonya’yı değil, bir kara ülkesi olduğu kesin olan kıta büyüklüğündeki Çin’i tercih etmesi gerekirdi.¹ Japonya tercihi Alman-Rus-Japon ittifakına dayanan Nazi projesinin Dugin için cazibesini koruduğunu göstermektedir.

Dugin’in jeopolitiğinde belirleyici olan ABD ve İngiltere’nin temsil ettiği Deniz (Atlantikçiler) ile Rusya’nın merkezinde yer aldığı heartland (Rusya, Orta Asya, Orta Avrupa) arasındaki çelişkidir. Bu iki kutbun arasında kalan bütün devletler Rimland, yani kıyısal alan kategorisine girer. Bu alandaki medeniyetler ve devletler, tam olarak ne kara, ne de deniz medeniyeti addedilebilir; bunlar melez karakterde olup nüvelerinde her iki kutup, yani Avrasyacı ve Atlantikçi kutuplar arasında sürekli denge kurmak yatar (İmanov, 322-323). Dolayısıyla en başa dönersek, Dugin’in jeopolitiğinde Türkiye’nin zaten tali bir konumda olduğunu öncelikle kaydetmemiz gerekir. Aslında bu açıdan Dugin ile Atlantikçi rakibi Brzezinski’nin projeleri arasında pek bir farklılık yoktur. Her ikisi de Osmanlı’yı dışlayan jeopolitik kara ve deniz egemenliği teorilerinin bir devamıdır. Dolayısıyla Türkiye her iki projenin de dışındadır. Yalnız Dugin’in jeopolitiğinde Türkiye projenin dışında olmakla kalmamakta “hasım bir devlet” olarak görülmektedir. Dugin’in deyişiyle “Türkiye tüm hususlarda Rusya’nın düpedüz jeopolitik rakibi sayılmaktadır” (Dugin 2003: 207)

Türkiye Dugin’e göre “heartland’ı tam ortasından bölebilecek bir mızraktır” (Dugin 2003: 159). “Atlantikçi Türkiye’nin başının altından çıkan... Hint-Avrupacı Kuzeye (Rusya) ve Hint-Avrupacı Güneye (İran, Afganistan, Pakistan, Hindistan) zıt olan her türlü Turancı entegrasyon projesine set çekilmeli-

¹ Aynı şekilde, “jeopolitik kaderi” gereğince kategorik olarak kara güçlerinin lideri ve “Atlantikçiliğin” düşmanı olması gereken Rusya’nın her iki dünya savaşında da Atlantikçilerin yanında yer almış olması Dugin’in teorisinin temelsiz kalan yönlerinden biridir. Gerçekten de Rusya Birinci Dünya Savaşı’nda İngiltere’yle, İkinci Dünya Savaşı’ndaysa ABD’yle birlik olup dünyayı paylaşmaya girişmiştir. Keza, Dugin’in Atlantikçiliğe karşı bütün dünya halklarının koruyucusu gibi göstermeye çalıştığı Rusya, soğuk savaş sonrasındaki bütün ABD saldırılarına karşı sessiz kalmıştır.

dir... Buradan hareketle Heartland, Türkiye'ye ve 'Panturanizm' taşıyıcılarına karşı sert bir pozisyonel jeopolitik savaş ilan etmelidir." (Dugin 2003: 182).

Dugin bu jeopolitik düşmanlığı soyut bir model olarak ifade etmekle kalmaz, Türkiye'ye ve Türkiye'nin Türk dünyasındaki girişimlerine karşı izlenecek somut politikalar da önerir. Dugin'e göre Azerbaycan Türkiye ile Orta Asya'yı birleştiren köprüdür. Bu sebeple İran ve Rusya Ermenistan'ı desteklemelidir. Hatta Azerbaycan Türk yanlısı eğilimini devam ettirirse Rusya ve İran tarafından parçalanmalıdır (Dugin 2003: 78) Türkiye'nin Kafkasya'daki dış politika önceliklerinden biri olan Karabağ meselesinde Ermenistan desteklenmeli, Türkiye kesin olarak dışlanmalıdır (Dugin 2003: 180). Türkiye'de Kürt ayrılıkçılığı ve İran yanlısı köktendinci hareketler desteklenmelidir (Dugin 2003: 79). Dugin Ermenilerle Kürtler arasındaki "ırksal ve dilsel akrabalık bağları"na dikkat çeker ve "Türkiye dahilinde jeopolitik sarsıntıları tahrik etmek maksadıyla" bu hususun kullanılmasını önerir (Dugin 2003: 180).

Dugin'in jeopolitiği Türkiye'yi sadece Orta Asya'dan değil Ortadoğu'dan da uzak tutmayı amaçlar. İslam dünyasının liderliği, Rus projesine tabi olmak şartıyla, İran'a verilmiştir. Dugin İslam'ın Atlantikçiliğe karşı çok önemli bir müttefik olduğu fikrindedir. Ancak yekpare bir İslam anlayışına karşı çıkar. Ona göre İslam da Atlantikçi ve Avrasyacı olmak üzere iki kampa ayrılmıştır. Türkiye'nin, Suudi Arabistan'ın, Mısır'ın ve bu şablon içinde yer alması da Çeçenlerin ve benzeri Rus karşıtı hareketlerin temsil ettiği İslam Atlantikçidir ve düşman kaptadır. İran'ın temsil ettiği Şii İslam ise "anti-tek dünyacı yönelişi ve küresel bazda dünya İslam devrimi iddiasıyla dinamik ve kuvvetli bir güçtür. Jeopolitik anlamda İran büyük Avrasya Blokunun çekirdeği olmak için stratejik, ekonomik ve ideolojik tüm imkânları haiz bir devlettir." (Dugin 2003: 259, 260) Orta Avrupa'da Almanya'ya verilen rol, Orta Asya ve Ortadoğu'da İran'a verilmektedir. Dugin ayrıca teolojik olarak da Şiiliğin mesihçi eğilimleriyle Ortodoksluk ve Rus mesihçiliği arasında bağlar kurar. Gelenekçi felsefenin İran-Turan ayrımından beslenen Dugin, bir kez daha Slav-Turan kaynaşmasına dayanan klasik Avrasyacı düşünceden ayrılmaktadır. Bu da bütün teorik binanın Rusya'nın somut dış politika ihtiyaçlarına tabi olduğunu göstermektedir. Kısacası Dugin'in projesinde Türkiye Almanya'nın liderliğindeki kendisine hasım bir Avrupa birliğinden ve Rus nüfuz alanındaki Balkanlardan dışlanırken, Orta Asya Türklüğü ve İslam dünyasıyla da bağları kesilmekte, Anadolu'ya hapsedilmektedir. Hatta Ermeni iddialarının ve Kürt ayrılıkçılığının "Rus jeopolitiğinin ihtiyaçları" uyarınca desteklenmesi açısından Anadolu'da bile rahat bırakılmamaktadır.

İşin en ilginç tarafı, tüm bu görüşlere karşın Türkiye'de Dugin'e sempatiyle bakan çevrelerin ortaya çıkmasıdır. Bunu, dünya siyaseti izlemekten vazgeçmiş ve dünya görüşünü Anadolu'yla sınırlamış olan cumhuriyet elitinin ve aydınlarının Soğuk Savaş sonrası koşullara hazırlıksız yakalanmasına bağlamak müm-

kündür. Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin toprak bütünlüğünün garantisi olarak görülen uluslararası dengenin ortadan kalkmasıyla birlikte, Türkiye bir asra yakın bir süredir "müttefik" olan Batı tarafından tehdit edilir hale gelmiştir. Özellikle 1990'larda Almanya ve Fransa başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan Türk karşıtı kampanya, yüzyıllar önceki Haçlı zihniyetiyle yarışır düzeye ulaşmıştır. Türkiye'de Rusya'yla ittifak fikrinin doğması, her şeyden önce Türkiye'nin toprak bütünlüğünün tehdit edilmeye başlaması ve NATO'nun güvenlik şemsiyesine güven duymanın imkânsız hale gelmesiyle ilgilidir.

Rus seçeneğinin ön plana çıkmasının elbette ki Türkiye merkezli düşünme alışkanlığının son derece törpülenmiş olmasıyla da ilişkisi vardır. Sonuçta Soğuk Savaş boyunca Rusya'yı Türklüğün baş düşmanı olarak ilan eden milliyetçilerin de, 1980 öncesinde onu "sosyal emperyalist" bir devlet olarak görüp ABD'den bile daha tehlikeli olduğunu ilan eden Aydınlanmacıların da, adeta II. Mahmut'un meşhur sözünde olduğu gibi "denize düşen yılanı sarılır" deyip Rusya'yla ittifakı savunmaya başlaması ilginçtir.

Avrasyacı kesimler², Dugin'in görüşlerini değiştirdiğini söyleyerek kendilerini savunmaktadırlar. Türkiye'de Avrasyacı seçeneğin bazı küçük siyasal partiler ve belli aydınların yanı sıra, devlet kademelerinde önemli çevreler tarafından da savunulmaya başlamasıyla birlikte, Dugin'in Türkiye'yle ilgili görüşlerinde belli düzeltmelere gittiği doğrudur. Ancak Dugin'in temel bakış açısında esaslı bir farklılık olmadığını belirtmek gerekir. Dugin Türkiye hakkındaki görüşlerini değiştirmesinin sebebini dünyadaki küreselleşme sürecinin hızlanması ve Batıda Avrupa-ABD ayrışmasıyla açıklamaktadır. Ne var ki olgular bu gerekçenin samimi olmadığını göstermektedir. Dugin'in Türkiye'yle ilgili görüşlerini de içeren temel kitabının ilk baskısı 1997'de yapılmış, 1999'da gözden geçirilmiş üçüncü baskısında aynı görüşler sürdürülmüş, 2003'te ise Türkçe çevirisi yayımlanmıştır. Dört yıl içinde dünya konjonktüründe bu kadar köklü bir değişiklik olduğuna inanmak mümkün değildir.

² Dugin'in kitabını Türkçe'ye çeviren İmanov, Avrasyacılık hakkında çok faydalı bilgiler içeren doktora tezinde, haklı olarak, Türkiye'de orijinal anlamıyla Avrasyacı bir akımın mevcut olmadığı sonucuna varmaktadır. İmanov'un örneklerle gösterdiği gibi, kendilerini Avrasyacı olarak adlandıranlar kendi ideolojik pozisyonlarını yeniden gözden geçirmeye gerek duymaksızın, Avrasya sözcüğünü kendi düşünce sistemlerine iğreti bir şekilde ithal etmişlerdir. Daha da ilginç Avrasyacılık iddiasında olanlar Avrasyacı teorinin gerçekte ne olduğunu araştırma zahmetine katlanmadıkları gibi, dış politika tercihlerinin merkezinde yer alan bölgenin dillerini bile öğrenmemişlerdir. İmanov, büyük laflarla Türkiye için Avrasya projeleri hazırlayan bazı isimlerin Tacikistan'ı Türk dünyası içinde gösterecek kadar konudan bihaber olduklarını trajikomik bir şekilde göstermektedir. İmanov'un ve özellikle İsmayilov'un birinci kaynaklara dayanan kapsamlı çalışmaları konu hakkında Türkiye'deki inanılmaz boşluğu doldurmak açısından son derece faydalı olmuştur.

Kaldı ki Dugin'in Türkiye'yle ilgili görüşlerinde yaptığı tek kayda değer düzeltme, Atlantikçilikten vazgeçmesi şartıyla Türkiye'nin jeopolitik hasım olmaksızın çıkararak ortaklık kurulabilecek bir ülke haline gelebileceğini ifade etmesidir. Bu noktada Türkiye'nin imparatorluk tarihiyle Rus tarihi arasında bağlar kurmakta, Osmanlı mirasını övmekte, ulus-devleti ve Kemalizmi eleştirmektedir. Bununla birlikte Osmanlı mirası, tıpkı Avrasyacı teorideki Turan mirası gibi tarihte yaşanıp bitmiş ve günümüzle bağlantısı kalmayan bir hatıra olarak sunulmaktadır. Zaten Dugin'in genel teorik çerçevesi doğrultusunda Türkiye'ye yaptığı geleneğe dönüş çağrısının en büyük çelişkisi de buradadır. Zira geleneğe dönerek Osmanlı mirasını diriltten Türkiye, kaçınılmaz olarak Dugin'in Avrasya İmparatorluğu'yla çatışma içine girecektir. Etnik ve dinsel mirası temelinde bir dünya siyaseti benimseyen Türkiye kaçınılmaz olarak hem Orta Asya Türklüğüyle hem de İslam dünyasıyla yeni bir ilişki geliştirecektir. Sünni İslam'ın bayraktarı olarak Osmanlı mirasının diriltilmesi, Rusya'nın İslam'ı Şii İran üzerinden birleştirme ve Rus İmparatorluğu'na entegre etme siyasetiyle de çatışacaktır.

Nitekim Dugin'in teorisinde İslam'ın İran üzerinden Rus-Avrasya İmparatorluğu'na entegre edilmesinin gayet bilinçli olduğu anlaşılmaktadır. İran, Batı saldırganlığına karşı Doğuyu savunmadaki hizmetlerine karşın, İslam tarihi boyunca İslam coğrafyasının bütünleşmesi önünde önemli bir engel olmuştur. On altıncı yüzyılda Osmanlı Memlüklerin elinden hilafeti alarak İslam dünyasının en geniş çapta birliğini sağladığında bile, İran bunun dışında kalmıştır. Ayrıca geleneksel İran-Turan çatışmasının yanı sıra, kendi ülkesindeki yoğun Türk nüfusun ayrılıkçı eğilimlerinden de çekinen İran'ın eski Sovyet coğrafyasındaki Türklerle Rusya'yı tehdit eden bir entegrasyona girişmesi ihtimalinin zayıf oluşu da Dugin'in İran'ı tercih etmesini anlaşılır kılmaktadır. Dugin'in Küresel İslam Devrimi'nin merkezi olarak gördüğü İran'ın Kafkasya'da her zaman Hıristiyan Ermenistan'ın yanında olduğu da bir gerçektir. Sadece Azerbaycan-Ermenistan meselesi bile Türkiye ile İran'ın Dugin'in Rus jeopolitiğinde karşı karşıya gelişinin kaçınılmaz oluşunu görmek için yeterlidir. Bu şartlarda İran, İslam dünyasını kenarda tutarak bölünmüş şekilde Rus-Avrasya İmparatorluğu'na entegre etmek için elverişli bir jeopolitik tercihtir ve Türkiye gerçekten Avrasyacılığa yönelse bile İran'ın projedeki yerinin değişmesini beklemek doğru olmaz.

Türkiye'de Avrasyacılığı benimseyen kesimlerin esasen milliyetçi ve ulusal solcu görüşlere sahip oldukları ve ulus-devleti savundukları bilinmektedir. Halbuki Dugin'in ve genel olarak Avrasyacı görüşlerin temelinde ulus-devlet karşıtlığı bulunmaktadır. Anton Shekhovtsov'un da belirttiği gibi, Dugin ulus-devlete karşı federatif örgütlenmeyi savunan Avrupa faşist yeni sağının bir parçasıdır (Shekhovtsov 2009: 702) Dugin'e göre etnik kimlik devlete göre

önceliklidir. Avrasya İmparatorluğu bir etnik kimlikler federasyonu olarak tanımlanmaktadır (Shekhovtsov 2009: 703) Dugin siyasal sınırların yerini etnik sınırların almasından yanadır. Hatta, Avrupa Yeni Sağı gibi Amerika'nın tek dünyacılığına karşı sürekli çeşitlilik vurgusu yapmasına karşın, tek tek toplumların içinde çeşitlilikten yana değildir. Homojen etnik birimlerden oluşan federatif bir düzenden yanadır. Yalnız Turan halkları karşısında demografik olarak sürekli eriyen Rusların etnik kimliğini koruyacak önlemler talep etmekten de geri durmaz. Zaten bu etnik vurgunun öncelikli amacının da Avrasya İmparatorluğu içindeki Rus egemenliği korumak olduğu anlaşılmaktadır. Dugin'e göre küçük etno-kültürel birimler temelinde örgütlenilmeli ve ulusal-dinsel karışıma son verilmelidir. Homojen birimlerin organik birliğine uzak olan unsurlar periferiye itilmelidir (İsmayılov 2011: 217-218). Dugin bu süreci ifade etmek için "demokratik ayrımcılık" ve "etno-kültürel hijyen" gibi kavramlar kullanır. Böylece, tıpkı Avrupa Yeni Sağı gibi çok kültürlülük söylemi altında doğrudan faşizme kapı açar. Nitekim Dugin şöyle der: "Her halkın iradesi kutsaldır. Rusların iradesi yüz kat daha kutsaldır." (Shekhovtsov: 707)

Bu görüşler kurulması düşünülen Avrasya İmparatorluğu'nun Ruslar dışındaki halklara vaat ettikleri hakkında bir fikir vermelidir. Velhasıl bizim Avrasyacılarımızın Batıya karşı Türk ulus-devletini korumak için sarıldıkları Avrasyacılık, etnik temelde böylesi bir bölünme öngörmektedir. Zaten Rus İmparatorluğu'nu bu kadar geniş bir alana kabul ettirmek, ancak devletleri elinden alınmış ve etnik birimlere bölünmüş bir kaos coğrafyasında mümkündür.

Aslına bakılırsa Dugin'in Kemalist cumhuriyetin Anadolu'yla ve ulus-devlet mantığıyla sınırlı dünya görüşünün bir bölge veya dünya siyaseti izlemek için uygun olmadığı yönündeki eleştirisi hiç de yanlış değildir. Nitekim Türkiye'de ekseriyeti Kemalist olan Avrasyacıların, kendi düşünsel öncülleriyle taban tabana zıt olan bir dünya görüşünün peşine düşmeleri de bu açmazın sonucudur. Ne var ki, burada ilginç olan, bir dünya siyasetini gündeme getirme ihtiyacı hissedildiğinde, akıllara Osmanlı örneğinin veya başka bir deyişle Pax Ottomana'nın değil, Türkiye'yi dışladığı apaçık olan Avrasya projesinin gelmesidir. Gerçi Avrasyacılar arasında Rus Avrasyacılığına karşı olduğunu söyleyen ve Türkiye merkezli bir Avrasyacılığın mümkün olduğunu ileri sürenler de vardır. Ancak ne yazık ki bunlar da, Osmanlı dünya siyaseti deneyiminden faydalanmak yerine, on dokuzuncu yüzyılın sonunda Osmanlı'nın dışlanması temelinde geliştirilmiş jeopolitik teoriler çerçevesinde düşünmektedirler. Bununla birlikte "Atlantikçi Osmanlıcılık" da çözüm değildir. Tüm bu tartışma, zaten Türkiye'nin "Atlantikçi" tercihinin krize sürüklenmesinden doğmuştur. Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye verilen Sovyetler Birliği'yle Ortadoğu arasındaki bağlantıyı kesme rolünün, aynı zamanda Orta Asya Türklüğüyle Anadolu Türklüğü arasındaki bağlantıyı da kopardığını belirtmiştik.

Keza gerek Brzezinski gerekse Dugin'in, Amerikancı ve Rusçu Avrasya projelerinde Türkiye kıyasal alanda görüldüğünden, tali bir pozisyonda bulunmaya mahkûmdur. Nitekim Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra Türkiye'nin Avrasya'da bağımsız bir siyaset izleme çabaları Rusya'nın ve Amerika'nın ortak direnciyle karşılaşmış, Orta Asya'da Atlantikçiliğin nüfuz ajanı gibi davranıldığıdaysa Orta Asya Türklüğü Rusya'nın kollarına itilmiştir. Ne kadar çarpık bir şekilde belirmiş olursa olsun, Türkiye'de Avrasyacı eğilimlerin ortaya çıkışı, soğuk savaş sonrasında Türkiye için yeni bir dünya siyaseti ihtiyacına işaret etmektedir. Atlantikçi proje içinde Türkiye'nin kenarda kaldığını, hatta bizzat "müttefikleri" tarafından tehdit edildiğini görenler, bir umutla Avrasyacı projeye sarılmışlardır. Ne var ki Türkiye bu projenin daha da kenarında kalmakta, hatta esasen onun jeopolitik hasmı olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'nin cumhuriyet dönemi boyunca, kendi ülkesinde rahat bırakılmak şartıyla, unutmaya razı olduğu gerçek Osmanlı mirasını yeniden hatırlamasının vaktidir. Bu, sadece Türkiye'nin değil umutsuzluk içinde ABD veya Rusya'dan birini tercih etmek zorunda kalan bölge halklarının da ihtiyacıdır.

Kaynakça

- Aleksandr Dugin, *Rus Jeopolitiği-Avrasyacı Yaklaşım*, çev. Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul, 2003.
- Anton Shekhovtsov, "Aleksandr Dugin's Neo-Eurasianism: The New Right à la Russe", *Religion Compass*, 3/4, 2009.
- Ertan Eğribel, "ABD Yayılmacılığının XIX. Yüzyılda Ortaya Çıkan Jeopolitik Görüşlerle Bağlantısı: Osmanlı Karşıtlığı", *Sosyoloji ve Coğrafya*, Sosyoloji Yıllığı-Kitap 15 (ed. Ertan Eğribel-Ufuk Özcan) içinde, s. 221-229.
- Ertan Eğribel, "XIX. Yüzyıl Batı Yayılmacılığı ve Jeopolitik Eksenler: Batı İçi Ayrımlar ve Hayat Sahası Çekişmesi", *Sosyoloji ve Coğrafya*, Sosyoloji Yıllığı-Kitap 15 (ed. Ertan Eğribel-Ufuk Özcan) içinde, s. 207-220.
- Marléne Laurelle, "The Two Faces of Contemporary Eurasianism: An Imperial Version of Russian Nationalism", *Nationalities Papers*, Vol. 32, No. 1, Mart 2004.
- Meşdi İsmayilov, *Avrasyacılık: Mukayeseli Bir Okuma-Türkiye ve Rusya Örneği*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2011.
- Stephan Wiederkehr, "Eurasianism as a Reaction to Pan-Turkism", *Russia Between East and West: Scholarly Debates on Eurasianism*, ed. Dmitry Shlanpentokh), Brill, 2007 içinde, s. 39-60.
- Ufuk Özcan, "XIX. Yüzyıl Rusyası'nda Başlıca Siyasal Akımlar ve Coğrafi Kapsamları", *Sosyoloji ve Coğrafya*, Sosyoloji Yıllığı - Kitap 15, Yay. Haz. Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, Kızılelma Yay., İstanbul, 2006 içinde, s. 197-206.
- Vişne Korkmaz, *Senfonik Kişilik: Beka-Doğa-Rus İdesi ve Rus İdeali*, Alev Yayınları, İstanbul, 2006
- Vügar İmanov, *Rusya'nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık*, Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, 2007.